

ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ – ПЕРШОКУРСНИКІВ ДО НАВЧАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Калюжна Ю. І.

*Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
ukaluzna154@gmail.com*

Підготовка майбутнього фахівця в умовах вищої школи передбачає його успішну адаптацію до процесу опанування професією.

У сучасній психолого-педагогічній літературі термін «адаптація» вивчається водночас як складний процес змін у поведінці особистості у ході освоєння нею нової діяльності чи нових умов існування і як закономірний наслідок цього процесу. На практиці обидва аспекти неможливо розглядати окремо. Кожний досягнутий особистістю результат обов'язково вплітається у контекст подальшого процесу, змінюючи динаміку його перебігу [2; 3; 5; 6]. Актуальність проблеми дослідження пов'язана з чинниками, які ускладнюють цей процес в умовах воєнного стану [1; 4].

Метою дослідження є виявлення особливостей різних аспектів психологічної адаптації студентів першого курсу до освоєння майбутньої професії під час війни, основних труднощів та перешкод при цьому та шляхів їх подолання.

У психологічних дослідженнях цього процесу можна вирізнити форми адаптації студентів до навчання [6, с. 61-63].

1. Формальна адаптація пов'язана, передусім, з пристосуванням до умов навчального закладу, нових вимог та нових для студентів життєвих реалій. Вона включає і фізіологічний аспект, який стосується входження у новий режим праці і відпочинку та зміни звичного для особистості алгоритму життєдіяльності.

2. Соціально-психологічна адаптація передбачає входження першокурсників у новий студентський колектив, освоєння нової соціальної ролі, утворення референтної групи. Її об'єктивними критеріями є реальне положення особистості в колективі, професійно кваліфікаційне зростання, успішність виконання професійної діяльності, а також авторитет, що відображає стійке визнання членами групи пріоритету особистості у певному виді діяльності. Суб'єктивними критеріями соціально-психологічної адаптації є задоволеність особистості, відношення до різних аспектів і умов спілкування, а також до самої себе.

3. Дидактична адаптація, яка може мати ознаки виробничої і передбачає засвоєння нових навчальних дій та суттєве зменшення часових витрат на їх виконання. Окрім цього, вона пов'язана з подоланням вже напрацьованих навичок, недоцільних у нових умовах та здатністю до уникнення труднощів і помилок у виконанні основних видів діяльності та їх корекції.

Опитування студентів – психологів першого курсу та спостереження за їх діяльністю протягом 2022/2023 навчального року дозволяє стверджувати:

– студенти тією чи іншою мірою мають тенденцію до переживання специфічного кризового періоду, серед причин якого знаходяться, насамперед, переважно фізіологічні чинники. Це переважно труднощі, пов'язані з організацією розумової та фізичної активності протягом робочого дня. Так, близько половини студентів групи скаржились на порушення режиму відпочинку, а третина – на втому від інтенсивних навчальних занять та порушення сну. При цьому близько 75% опитуваних першокурсників зазначали дестабілізуючий вплив непередбачуваних повітряних тривог та ситуацій перебоїв із забезпеченням електроенергією, які є серйозними перешкодами раціональної організації режиму праці та відпочинку. Проте переважна більшість студентів групи відзначали, що ці труднощі можуть бути ефективно подолані з часом шляхом розвитку навичок самоорганізації діяльності, але в той – же час наголошували на необхідності інформації консультативного характеру з цього приводу, зважаючи на необхідність саморегуляції поведінки у цьому аспекті (особливо у ході дистанційного навчання);

– вивчення практичного аспекту адаптації до навчання дозволило встановити, що він є дуже значимим для першокурсників. Вони стикаються з необхідністю засвоювати широке коло знань, умінь і навичок, з якими раніше були або зовсім не знайомі, або знайомі лише побіжно. Студенти відчують утруднення у розумінні навчального матеріалу, використанні допомоги з боку викладачів та перенесенні засвоєного способу виконання навчальних дій на нові завдання. Протиріччя між новими для них вимогами переважно навчального характеру та наявним рівнем розвитку навчальних умінь (недостатньою підготовкою до роботи з першоджерелами, конспектування, реферування, тощо) є основою їх негативних

переживань, які викликають невпевненість, орієнтацію на формальну задачу предмета. Окрім цього, деякі ускладнення виникали при застосуванні навчальних платформ у ході дистанційного навчання, особливо у ситуації енергетичної кризи в країні. Так, 55% опитуваних відзначали обмеженість доступу до мережі Інтернет, низьку якість зв'язку та відсутність достатнього досвіду самостійного освоєння електронних освітніх платформ. Процес дистанційного навчання передбачає також зростання ролі та обсягу самостійної роботи при обмежених можливостях безпосередніх консультацій з викладачами, що утруднює адаптацію для 65% опитуваних. Тому із студентами здійснювалася консультативна робота з цього приводу як у ході кураторських годин, так і індивідуально, у режимі відеозв'язку;

– що стосується соціального аспекту адаптації, то для даної вибірки першокурсників він виявився складним через невеликий проміжок часу, відведений для очної форми навчання. При цьому проблемою є інтеріоризація професійних норм і цілей, притаманних професійному соціальному середовищу в умовах переважно опосередкованого спілкування як з викладачами, так і з одногрупниками. Студенти групи акцентують увагу на взаємовплив цього аспекту адаптації та проявів таких психоемоційних станів, як короточасні емоційні зриви, фрустрація, стрес, пов'язаних з реаліями воєнного стану. Проте вищевказані складнощі поступово коректуються за рахунок організації роботи групи на платформі Zoom, взаємодії через вайбер тощо. Варто зазначити, що позитивний вплив на цей процес спричиняє ефективна попередня шкільна професійна орієнтація, яка забезпечує реалістичне уявлення старшокласника про основні аспекти освоєння майбутньої фахової діяльності та труднощі на шляху її реалізації, пов'язані з воєнним станом в Україні;

– умови вищої школи сьогодні дозволяють забезпечити застосування різноманітних методичних прийомів, спрямованих на психологічну підтримку студентів у вирішенні складних питань особистісного розвитку. Це, насамперед, словесні та наочні методи навчального та виховного впливу, спрямовані на пояснення суті різних аспектів адаптації, їх причин та специфіки реалізації в умовах воєнного стану (консультації, бесіди, інструктажі і т.п.) [2; 5; 7]. Цьому можуть сприяти заняття, які дозволяють опановувати нові для студентства способи самоорганізації (лабораторні, практичні заняття, різні форми

семінарських занять, тощо), а також включення студентів у різні форми громадської діяльності (волонтерську роботу, художню самодіяльність, тощо). Особливої уваги потребують також питання вдосконалення навичок володіння комп'ютерними технологіями першокурсників, введення спеціальних курсів та інструктажів з цієї проблематики та надання необхідних консультацій спеціалістами психологічних служб у закладах вищої освіти.

Таким чином, проблема адаптації першокурсників до навчання в умовах воєнного стану має розглядатися в контексті цілісної системи психологічного супроводу студента, яка, з одного боку, передбачає вивчення суті труднощів у цьому процесі та шляхів їх подолання, а з іншого – застосування комплексу засобів їх вдалої корекції для забезпечення ефективної професіоналізації молоді.

ЛІТЕРАТУРА

1. Березяк К. М., Накорчевська О. П., Васильєва О. А. Психологічні особливості адаптації студентів до навчання в умовах війни *Перспективи та інновації науки*. (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»). № 10 (15). 2022. С.401–411.
2. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи . Київ, 2006. 384 с.
3. Калюжна Ю.І. Особливості кризи особистості студента у процесі адаптації до навчання у вищій школі. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Психологічні науки»*. 2018. Вип. 1. С. 56–61.
4. Левченко М., Феденько С., Флоростян Ф. Особливості соціальної адаптації здобувачів вищої освіти до освітнього процесу в умовах воєнного стану. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип. 52, том 2, 2022. С. 185–192.
5. Педагогіка вищої школи: Навч. посібник / Заг. ред.. З.Н. Курлянд. – Київ, 2005. 399 с.
6. Подоляк Л.Г. Юрченко В.І Психологія вищої школи. Київ, 2006. 320 с.
7. Слєпкань З. І. Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі. Київ, 2000. 210 с.

ОСОБЛИВОСТІ СТИЛЮ САМОРЕГУЛЯЦІЇ БАТЬКІВ ДІТЕЙ ІЗ ПСИХОФІЗИЧНИМИ ПОРУШЕННЯМИ

Кононова М. М., Кучма Т. В.

*Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
meershaum@ukr.net, tkucma71@gmail.com*

Психологічний стан батьків та проблеми, з якими вони стикаються при вихованні дитини з психофізичними порушеннями, були і залишаються предметом науково вивчення спеціалістів різного профілю (соціологів, психологів, спеціальних